

Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій

ЗЕЛЕНЯК ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК: 631.15:631.17

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
ПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній академії харчових технологій Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
НЕМЧЕНКО Валерій Вікторович,
Одеська національна академія харчових
технологій,
завідувач кафедри обліку і аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
БІЛОУСОВ Олексій Михайлович,
ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і
права», м. Херсон, МОН України,
завідувач кафедри міжнародних економічних
відносин та економічної теорії;

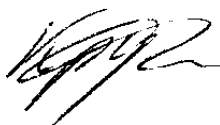
кандидат економічних наук, доцент
ГРШИНА Наталя Володимирівна,
Національний університет кораблебудування ім.
адмірала Макарова,
старший викладач кафедри менеджменту.

Захист відбудеться **27 грудня 2017 р. о 9³⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **24 листопада 2017 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вирішення завдань розвитку країни пред'являє досить складні вимоги до економіки, техніки, до суспільства щодо вирішення поставлених завдань економічних і соціальних перетворень. Підвищення національного доходу й економічного потенціалу вимагає забезпечення й набагато більш вагомого матеріального збільшення виробничого потенціалу. Для вирішення цього завдання, як відомо, потрібне оснащення виробництва новою й новітньою технікою й технологіями. У той же час треба працювати повновому, перешикувати із цією метою відносини між людьми, удосконалювати стратегічне планування й управління виробництвом.

Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємств переробної галузі - назріла необхідність, неодмінна умова й у той же час найважливіша сторона прискорення економічного й соціального розвитку як галузі, так і економіки країни в цілому. Значення якісних змін повинне проявлятися у всіх сторонах діяльності підприємств. У цій базисній сфері економіки країни якісні зрушення, що характеризують зміст економічного розвитку, пов'язуються із всебічною інтенсифікацією виробництва на основі інноваційних процесів, структурної перебудови економіки галузі й переходу до ефективних форм управління, організації й стимулювання переробного виробництва.

Вирішенню завдань розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств, застосування нової техніки й технології повинне сприяти вдосконалювання організаційно-економічного механізму, створення умов, при яких об'єднання й підприємства були б зацікавлені у всебічному підвищенні ефективності виробництва на новітній передовій технічній основі, і саме впровадження нової техніки забезпечувало б значний економічний ефект за рахунок підвищення ефективності виробництва, росту якості й обсягів продукції.

Дослідженню проблем управління інноваційною діяльністю господарюючих суб'єктів переробної галузі приділяється значна увага з боку вчених-економістів, таких як: О. Амоша, М. Альберт, О. Білоусов, Т. Васильєва, А. Галчинський, А. Гриньов, Н. Грішина, П. Друкер, П. Завлін, С. Ілленкова, С. Ілляшенко, М. Кизим, Н. Краснокутська, В. Колпаков, І. Куденко, В. Колот, В. Немченко, А. Пригожий, Б. Санто, В. Савчук, Р. Фатхутдінов, П. Харів, Й. Шумпетер, О. Ястремська та інших.

Незважаючи на значну кількість робіт у цій сфері, залишаються невивченими такі найважливіші, принципові проблеми, як роль і місце управління інноваціями в системі виробничих відносин, ув'язування заходів по вдосконалюванню управління інноваційною діяльністю переробних підприємств в галузевому й територіальному аспектах, вплив удосконалювання управління на інноваційний розвиток економіки, на структуру самого процесу управління підприємством. Вимагає дослідження також проблема дублювання функцій управління інноваціями ланками управління. Дотепер відсутня належна методика вдосконалювання управління інноваціями підприємств

переробної сфери, недостатньо розроблені питання ресурсного забезпечення вдосконалювання управління інноваційною діяльністю.

Важливість і значимість означених проблем зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною програми наукових досліджень Одеської національної академії харчових технологій «Управління ефективністю та інвестиційно-інноваційним розвитком підприємств харчової промисловості та готельно-ресторанного бізнесу» (номер державної реєстрації 0113U001741). У межах вказаних тем внесок автора полягає у розробці наукових положень та методичних рекомендацій щодо формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій з формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

Для досягнення поставленої мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

- дослідити та розвинути теоретичні засади управління інноваційним розвитком переробних підприємств;
- розробити концепцію інноваційного розвитку переробного виробництва на основі формування науково-виробничої мережевої структури нового типу;
- удосконалити науково-методичні засади економічної оцінки технічного рівня переробного виробництва;
- обґрунтувати методичний підхід до оцінки рівня ефективності нової техніки у переробному виробництві;
- сформулювати методичні рекомендації щодо аналізу й оцінки внеску учасників інтегрованої структури науково-виробничого альянсу підприємств переробної галузі у спільний результат інноваційної діяльності;
- розвинути систему виробничих, організаційних, економічних і фінансових індикаторів інноваційної діяльності інтегрованих науково-виробничих структур переробної галузі;
- сформулювати концепцію формування корпоративної інноваційної системи для забезпечення розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств в рамках інтегрованих науково-виробничих структур;
- розробити систему управління ризиками інноваційної діяльності переробних підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси інноваційної діяльності підприємств переробної галузі.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти формування і функціонування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становили діалектичний метод пізнання, фундаментальні положення економічної теорії та інноваційного менеджменту, наукові праці вітчизняних і

зарубіжних вчених з проблем управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: монографічний – при вивченні та узагальненні досвіду управління інноваційним розвитком виробничих структур; аналіз і синтез – при дослідженні сучасного стану та тенденцій інноваційного розвитку переробних підприємств; абстрактно-логічний - при вивченні наукових публікацій за темою дослідження; теоретичного узагальнення й порівняння - при формулюванні висновків та результатів дослідження; економіко-математичного моделювання – при формуванні моделей системи управління інноваціями й ризиком переробних підприємств; структурно-логічний - при формуванні структури механізму управління інноваціями; графічної інтерпретації - при узагальненні результатів й пропозицій.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, наукова література з досліджуваної проблеми, звітні дані підприємств й організацій переробної галузі, інформаційні дані мережі Інтернет, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі. Наукова новизна найважливіших результатів дослідження полягає у наступному:

вперше:

- розроблено концепцію інноваційного розвитку переробних підприємств на основі формування науково-виробничої мережевої структури нового типу - науково-виробничого альянсу, що здатний поєднати інтереси підприємств, науково-дослідних установ, галузі й економіки в цілому на засадах збереження економічної самостійності господарюючих одиниць та здійснення єдиної науково-технічної політики, спрямованої на задоволення динамічно змінних суспільних потреб;

удосконалено:

- науково-методичні засади економічної оцінки технічного рівня переробного виробництва, які ґрунтуються на оцінці підвищення технічного рівня в порівнянні з базовим, що вимірюється пов'язаною із цим економією витрат ресурсів, а також враховують соціальні результати, що мають економічний зміст і пов'язані зі зміною якості виробничого й природного середовища;

- методичний підхід до оцінки рівня ефективності нової техніки у переробному виробництві, що має ряд відмінностей від існуючих: ефект визначається за приростом чистого прибутку; у оцінку рівня ефективності нової техніки вводиться фактор строку застосування нової техніки, тим самим більш повно враховується обсяг знову створеної вартості; до складу витрат на впровадження інновацій включаються витрати на попередніх стадіях інноваційного циклу; визначення ефекту пов'язується із прямим розрахунком

росту корисного результату від здійснення інноваційних заходів, що у підсумку дозволяє врахувати ефект техніки не за весь строк її служби, а тільки за період застосування в якості нової, прогресивної;

- методичні рекомендації щодо аналізу й оцінки внеску учасників інтегрованої структури науково-виробничого альянсу підприємств переробної галузі у спільний результат інноваційної діяльності на основі використання критерію «інноваційний дохід» - це додатково отриманий дохід, формований за умови реалізації інтегрованого підходу до комбінування й поєднання науково-технічних, організаційно-управлінських факторів і ресурсів виробництва у інноваційному процесі;

дістали подальший розвиток:

- теоретичні засади управління інноваційним розвитком переробних підприємств, а саме: виявлена сутність економічних законів, що зумовлюють процеси інноваційної діяльності підприємств переробної галузі; уточнено зміст процесу інноваційного розвитку переробних підприємств, що розглядається як сукупність прогресивних структурних зрушень у способі виробництва, супроводжуваних все більшою розгалуженістю взаємозв'язків і зростаючою залежністю між всіма учасниками виробництва;

- система виробничих, організаційних, економічних і фінансових індикаторів інноваційної діяльності інтегрованих науково-виробничих структур переробної галузі, які найбільш точно описують інноваційні процеси й можуть бути використані керівництвом підприємства для розробки стратегії інноваційної діяльності;

- концепція формування корпоративної інноваційної системи для забезпечення розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств в рамках інтегрованих науково-виробничих структур, що містить вихідні настанови, сутність, цілі, завдання, інструменти й показники ефективності, чітко встановлює етапи формування інноваційної системи, умови й фактори, що визначають структуру й стиль управління корпоративною інноваційною системою переробних підприємств;

- система управління ризиками інноваційної діяльності переробних підприємств, яка включає сукупність аналітичних, керівних, організаційних та інших дій, що змінюють взаємозв'язки між складовими виробничо-господарської системи науково-виробничого альянсу з метою адаптації до умов ризику.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методичних розробок та практичних рекомендацій з формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі органами влади різних рівнів при розробці державних і галузевих стратегічних програмних документів, у діяльності підприємств і організацій переробної галузі, у процесі підготовки фахівців з інноваційного менеджменту.

Вищезгадані рекомендації використовуються у практичній діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва в Миколаївській області (довідка № 19/18 від 18.12.2016 р.); Департаменту агропромислового розвитку

Миколаївської ОДА (довідка № 242 від 15.05.2016 р.); ФГ «ВЛАДАМ» смт. Воскресенське Миколаївської обл. (довідка № 116/04-17 від 20.11.2016 р.); ТОВ «Вікторія» м.Миколаїв (довідка № 119 від 03.08.2015 р.); ПАТ "Миколаївський комбінат хлібопродуктів" (м.Миколаїв, довідка № 297 від 21.02.2017 р).

Особистий внесок здобувача. Всі наукові результати, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені автором на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях серед яких найбільш важливими були: Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств» (23-24 грудня 2015 р., м. Дніпропетровськ); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Економічні аспекти розвитку країни: сучасний стан, проблеми та перспективи» (м. Тернопіль, 2015 р.); Всеукраїнська наукова конференція «Наука-виробництво 2015» (17 квітня 2014р., м. Кіровоград), Міжнародна науково-практична конференція «Можливості та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки України» (м. Ужгород, 2016р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи», (м.Одеса 2016р.); щорічні конференції професорсько-викладацького складу Одеської національної академії харчових технологій (Одеса, 2014-2017 рр.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертації висвітлено в 9 наукових працях, опублікованих автором, загальним обсягом 3,5 обл. вид. арк., в тому числі особисто автору належить 3,5 обл. вид. арк. У фахових наукових провідних виданнях опубліковано 7 статей обсягом 3,5 обл. вид. арк.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, викладена на 186 сторінках основного тексту, включає 5 таблиць, 22 рисунки. Список використаних літературних джерел містить 173 найменування на 16 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі» обґрунтовано роль і місце інноваційного процесу у розвитку економіки підприємств переробної галузі, визначено умови й фактори ефективного інноваційного розвитку переробних підприємств, досліджено організаційно-економічні аспекти активізації інноваційних процесів у переробних підприємствах.

В результаті дослідження виявлена сутність економічних законів, що зумовлюють процеси інноваційної діяльності підприємств переробної галузі. Встановлено, що інноваційна діяльність є багатофакторним процесом розвитку економіки, який безпосередньо взаємозалежний з виробничим потенціалом,

динамікою його розвитку. Виробничий потенціал визначається різноманітними обставинами, зокрема рівнем розвитку виробництва, рівнем розвитку науки й ступенем її технологічного застосування, комбінацією виробничого процесу, розмірами й ефективністю засобів виробництва, природними умовами. Процес інноваційного розвитку переробних підприємств розглядається як сукупність прогресивних структурних зрушень у способі виробництва, супроводжуваних все більшою розгалуженістю взаємозв'язків і зростаючою залежністю між всіма учасниками виробництва (рис. 1).

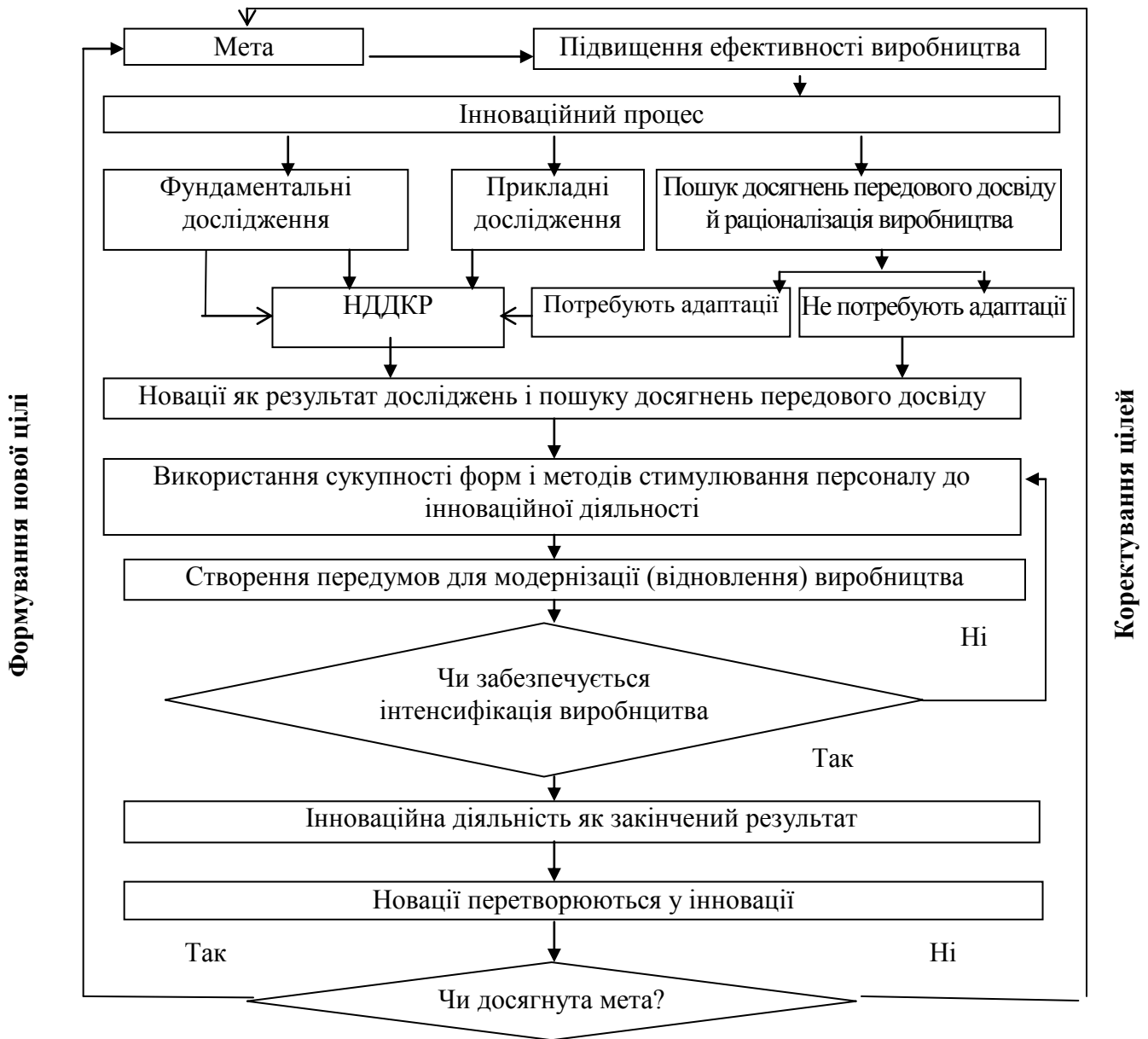

Рис. 1. Процес розгортання інноваційної діяльності переробного підприємства

Для формування адаптивних систем управління інноваційною діяльністю конкретизовано й класифіковано сприятливі й несприятливі фактори інноваційного розвитку переробних підприємств. Доведено необхідність

змінення пропорції між капіталомісткими й капіталоекономними факторами й напрямками інноваційної діяльності на користь останніх. Обґрунтовано, що для вирішення проблемних питань інноваційного розвитку переробні підприємства повинні базувати інноваційну діяльність на принципах спеціалізації й інтеграції, що дозволяє об'єднати їх зусилля під загальним керівництвом головного підприємства або керуючого центру у рамках інтегрованої науково-виробничої структури.

Встановлено, що вирішенню завдань розвитку інноваційної діяльності, застосування нової техніки й технології повинне сприяти вдосконалювання організаційно-економічного механізму, створення умов, при яких об'єднання й підприємства були б зацікавлені у всілякому підвищенні ефективності виробництва на новітній передовій технічній основі, і саме впровадження нової техніки забезпечувало б значний економічний ефект за рахунок підвищення ефективності виробництва, росту якості й обсягів продукції. Виділено ключові напрямки удосконалювання організаційно-економічного механізму: поліпшення стратегічного планування; розширення можливостей об'єднань і підприємств, розвиток наукових засад у їх діяльності; підвищення зацікавленості підприємств і працівників в інтенсивному веденні господарства. Встановлено, що ключовим напрямком удосконалювання організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності підприємства є ліквідація існуючої в чималому ступені роз'єднаності між управлінням інноваційною діяльністю й управлінням виробництвом у цілому й окремих його сферах й одиницях. Шлях до цього лежить в органічному включенні управління інноваційною діяльністю в загальногосподарське управління в якості його провідної ланки.

У другому розділі **«Методичні засади управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі»** визначено напрями удосконалення методів і форм стратегічного управління інноваційною діяльністю переробних підприємств, обґрунтовано методичні засади оцінки ефективності інноваційної діяльності переробних підприємств, розроблено модель управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

В результаті дослідження встановлено, що система планування й стимулювання інновацій повинна розвиватися як складова частина всього організаційно-економічного механізму підприємства. Побудовано концептуальну модель корпоративної інноваційної системи переробного виробництва (рис. 2.). Базисом пропонованої моделі є комплексність завдань, які вирішуються її блоками, що дає можливість надати інноваційній діяльності необхідної гнучкості, динамічності, забезпечити раціональне використання ресурсів. Важливим завданням корпоративної інноваційної системи є створення мережових структур, що поєднують можливості об'єднання з компетенціями контрагентів і забезпечують конкурентні позиції інноваційних продуктів й технологій.

Доведено, що економічна оцінка технічного рівня виробництва сьогодні має особливе значення тому що характеризує інноваційний процес з точки зору

зростання рівня розвитку виробничого потенціалу.

Рис. 2. Взаємозв'язок елементів корпоративної інноваційної системи переробного виробництва

Розроблено методичний підхід до економічної оцінки технічного рівня переробного виробництва, який ґрунтується на оцінці підвищення технічного рівня в порівнянні з базовим, що вимірюється пов'язаною із цим економією витрат ресурсів. Оцінка прирістної економії ресурсів ведеться шляхом вирахування повних витрат праці на виробництво заданого обсягу продукції й виражається в людино-годинах необхідного робочого часу (чисельності річних працівників) або в його вартісній оцінці. Повні витрати містять у собі поточні й інвестиційні (капітальні) витрати. Редукція поточних витрат живої праці здійснюється на основі співвідношення середньої заробітної плати сукупного працівника у даному виробництві й у даній галузі в цілому. Економічну оцінку технічного рівня виробництва запропоновано доповнити оцінками соціальних

результатів, що мають економічний зміст і пов'язані зі зміною якості виробничого й природного середовища. Цей приріст залежить від скорочення професійних захворювань і виробничого травматизму, поліпшення психофізіологічного стану працівників і підвищення їх працездатності, посилення привабливості праці, зниження міграції й плинності кадрів та ін.

В результаті дослідження обґрунтовано систему виробничих, організаційних, економічних і фінансових індикаторів інноваційної діяльності інтегрованих науково-виробничих структур переробної галузі, які найбільш точно описують інноваційні процеси й можуть бути використані керівництвом підприємства для розробки стратегії інноваційної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Оціночні показники-індикатори інноваційного розвитку переробного підприємства

Елементи інноваційного потенціалу	Показники, що характеризують результат інноваційної діяльності
Науковий	Частка інноваційної продукції в обсязі реалізації,%; Частка витрат на наукові й дослідницькі роботи в загальних продажах, %; Кількість нематеріальних активів; Коефіцієнт науко віддачі; Рівень наукоємності готової продукції,
Інформаційно-маркетинговий	Абсолютна й питома (на 1 співробітника) кількість патентів (ліцензій); Кількість діючих охоронних документів, од., у т.ч. використовуваних; Питома кількість поданих рацпропозицій на 1 співробітника; Час на пошук інформації з документа; Кількість нових освоєваних ринків; Збільшення кількості контрактів; Супроводження в інформаційній системі всієї номенклатури виробів
Організаційно-управлінський	Темп росту обсягів виробництва інноваційної продукції; Середній період обробки документації; Частка витрат з патентної роботи в сукупних витратах, %; Число поданих заявок на захист патентних й авторських прав; Число асортиментних і продуктових позицій у продуктовому портфелі; Кількість покупців на внутрішньому й закордонному ринку; Нереалізована продукція на складі; Втрати робочого часу; Строк узгодження договорів; Витрати на підвищення кваліфікації працівників
Виробничо-технологічний	Темп відновлення активної частини виробничого потенціалу; Коефіцієнт завантаження устаткування; Показник фондів віддачі; Частка нематеріальних (інтелектуальних) активів в основних фондах; Кількість розробок нових продуктів; Число впроваджених раціоналізаторських пропозицій
Кадровий	Частка працюючих в інноваційних процесах,%; Темпи росту продуктивності праці,%; Темп росту фахівців з вищою освітою,%
Фінансово-економічний	Рівень інноваційної активності; Темп росту інвестицій у НДДКР; Темп росту інвестицій у нематеріальні активи; Частка інвестицій у НДДКР і нематеріальних активів; Показники аналізу фінансового стану; Економічна ефективність від використання раціоналізаторських пропозицій; Витрати на маркетингові дослідження

Доповнено систему показників оцінки інноваційної діяльності переробних підприємств, що забезпечує комплексну економічну оцінку інноваційного розвитку окремого виробництва за параметрами: швидкість протікання виробничого процесу, витрати робочого часу, питома витрата

ресурсів, економічний ефект. Зокрема для оцінки ефективності інноваційних заходів запропоновано додатково застосовувати показник обумовленого ними приросту обсягу виробленої продукції. Обґрунтовано необхідність більш широкого застосовування відносних показників, таких як відношення приросту валової продукції (або частини даного приросту, викликаного інноваціями), а також зниження собівартості продукції до обсягу витрат на впровадження відповідних заходів, одноразові витрати на вивільнення одного працівника й ін. Запропоновано розширити оцінки економії матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів у натуральному вираженні в цілому й розраховуючи на обсяг витрат, пов'язаних із впровадженням інновацій. Пропоновані показники забезпечать адекватну оцінку реалізації інноваційної програми й стратегічного плану розвитку підприємства в цілому й в економічному стимулюванні її виконання. Вони можуть використовуватися для обґрунтування намічених інноваційних заходів.

Обґрунтовано, що розширення переліку показників ефективності інноваційної діяльності підприємств вимагає посилення їх обґрунтування й уточнення методів розрахунку. Розроблено методичний підхід до оцінки рівня ефективності нової техніки, що має ряд відмінностей від існуючих. Насамперед ефект визначається по приросту чистого прибутку. В оцінку рівня ефективності нової техніки вводиться фактор строку застосування нової техніки, тим самим більш повно враховується обсяг знову створеної вартості (у цілому й за кожний рік). Для повноти обліку всіх витрат на впровадження найважливіших інновацій у них запропоновано включати до їх складу й витрати на попередніх стадіях інноваційного циклу. Визначення ефекту пов'язується не з умовною величиною, а із прямим розрахунком росту обсягу продукції (або іншого корисного результату) від здійснення інноваційних заходів. Облік зміни ефекту повинен здійснюватися в тих же показниках, що й кінцевих результатів виробництва. Основна ціль розрахунку - врахувати ефект техніки не за весь строк її служби, а тільки за період застосування в якості нової, прогресивної, тобто до переходу її в традиційну. Це дозволить більш повно відбити в плані ефект використовуваних ресурсів нової техніки.

У третьому розділі «Механізми управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі» розроблено концептуальну модель інноваційного розвитку переробних підприємств, сформульовано рекомендації з удосконалювання організаційно-економічного механізму управління інноваційною діяльністю переробних підприємств, обґрунтовано організаційно-управлінські й методичні засади управління ризиками інноваційної діяльності підприємств переробної галузі.

Доведено, що поворот до інноваційного шляху розвитку підприємств переробної галузі вимагає відновлення організаційних форм й активізації інтеграції науки й виробництва. Обґрунтовано, що активізацію розвитку інноваційної діяльності підприємств переробної галузі доцільно реалізовувати у руслі інтеграційних процесів у циклі «наука - виробництво». Синтез потенціалу підприємств науково-виробничих об'єднань (НВО) дає всі можливості для інтегрування ідей і наукових знань у продуктові й процесні інновації, які

дозволять забезпечити підприємству конкурентні переваги. Значимість удосконалювання економічного механізму й умов господарювання НВО особливо зростає у світлі стратегії переходу до випуску продукції, що відповідає по своїх техніко-економічних показниках кращим світовим зразкам, конкурентоспроможної на зовнішньому ринку. У зв'язку із цим у дисертації досліджено специфіку НВО переробної галузі як господарської одиниці, визначено провідну мету їх діяльності, визначено систему факторів, що спрямовують діяльність НВО в потрібне суспільству русло, виявлено причини недостатньої ефективності НВО й умови, необхідні для інтенсифікації їх роботи. В результаті критичного аналізу обґрунтовано необхідність комплексної перебудови організаційно-економічного механізму НВО й формування корпоративної інноваційної системи.

Розроблено концепцію перетворення НВО, на основі встановлення довгострокових бізнес-зв'язків із певним колом виробничих об'єднань і підприємств, що випускають продукцію по його розробках, у комплексну структуру більш високого порядку - науково-виробничий альянс (НВА), що здатний буде погодити воєдино інтереси підприємств, науково-дослідних установ, галузі й економіки в цілому. У рамках альянсу зберігається економічна самостійність одиниць, що ввійшли до його складу, але здійснюється єдина науково-технічна політика, спрямована на задоволення суспільних потреб, що динамічно розвиваються. Розроблено структурно-логічну схему формування й розвитку організаційної структури управління мережевого науково-виробничого альянсу (НВА) (рис. 3).

Виробничо-організаційно-економічний цикл НВА повинен включати всі стадії - від досліджень і розробок до серійного виробництва готової продукції, розподілу, доставки її споживачеві, надання сервісних послуг. Формування організаційної структури НВА повинне бути спрямоване на створення оптимальних поєднань потужностей основного, допоміжного й обслуговуючого виробництва, раціональне територіальне розміщення підприємств комплексу, удосконалювання внутрішніх і зовнішніх, виробничо-господарських зв'язків.

За результатами дослідження обґрунтовано систему показників діяльності НВА, у якій головним же оціночним показником, від виконання якого повинне у визначальному ступені залежати стимулювання працівників, є дотримання строків робіт, зазначених у замовленні на науково-технічні розробки. Виконання якого-небудь етапу робіт не в повному обсязі варто розглядати як невиконання договірних зобов'язань із усіма витікаючими звідси фінансовими наслідками. Саме на такій основі може бути сформований протизатратний організаційно-економічний механізм НВА. Пропонований підхід до оцінки діяльності НВА, що базується на урахуванні його специфічної ролі у економіці переробної галузі, спрямований на посилення інтенсивного початку в створенні нової продукції й забезпечує умови для підвищення моральної й матеріальної зацікавленості працівників у розробці й освоєнні інновацій. Реальність внутрішнього планування й управління багато в чому обумовлена дієвістю таких відносин на більш високому рівні. Зацікавленість усього колективу у виконанні програми НДДКР меншими зусиллями сприяє підвищенню

ефективності праці на будь-якому нижньому рівні.

Рис. 3. Структурно-логічна схема формування й розвитку організаційної структури управління мережевого науково-виробничого альянсу (НВА)

Принциповою особливістю пропонованої організаційної структури НВА є розгляд питань планування, управління, методів господарювання на рівні виробничих відносин і наявність діалектичного підходу до вирішення системи протиріч, властивої сучасному ринку. Структура НВА вирішує питання розробки й впровадження наскрізного планування економічних показників по всіх етапах циклу «наука - виробництво», побудованого з урахуванням вимог ринкової економіки до економічних показників створюваних виробів, дозволяє поліпшити (з позицій економіки об'єднання в цілому) результати НДДКР. Будуть ослаблені також економічні труднощі переробних підприємств при впровадженні й серійному випуску інноваційних продуктів. Розроблено

методичну схему побудови механізму управління НВА, що забезпечує економічну єдність цілей і завдань об'єднання на кожному з етапів циклу «наука - виробництво». Пропоновані заходи дозволять, з одного боку, посилити вимоги до інноваційної діяльності, більш чітко здійснювати централізоване регламентування діяльності підприємств об'єднання у вирішальних питаннях науково-технічної політики, а з іншого боку - надати більші можливості для розвитку ініціативи у сфері інноваційної діяльності.

Сформульовано методичні рекомендації щодо аналізу й оцінки внеску учасників інтегрованої структури науково-виробничого альянсу у спільний результат інноваційної діяльності. Як основний результат інноваційної діяльності інтегрованої структури визначено інноваційний дохід - додатково отриманий дохід, формований за умови реалізації інтегрованого підходу до комбінування й поєднання науково-технічних, організаційно-управлінських факторів і ресурсів виробництва у інноваційному процесі. Інноваційний дохід є базисом створення нових виробничо-господарських відносин у переробному виробництві. Управління інноваційним доходом являє собою постійний процес створення і матеріалізації підприємствами НВА інновацій на основі формування системи управління фінансовими потоками й матеріальними ресурсами, що отримуються в результаті реалізації спільних інноваційно-інвестиційних програм НВА. Визначено базові умови формування інноваційного доходу у структурі НВА, що зумовлюють формування системи розподілу інноваційного доходу за результатами виконання робіт науково-дослідних, впроваджувальних і обслуговуючих підприємств і організацій. В результаті дослідження здійснено класифікацію інноваційного доходу, що дозволить підприємствам НВА більш чітко й прозоро формувати бізнес-відносини. Рациональний розподіл інноваційного доходу повинен здійснюватися на основі проведення економічної оцінки сукупності всіх класифікаційних ознак й особливостей його структури у переробному секторі НВА.

Обґрунтовано, що функціонування НВА переробної промисловості при взаємодії промислових, науково-дослідних й обслуговуючих підприємств повинне забезпечувати згладжування нерівномірності в економічному розвитку його первинних структурних ланок. Пропонований механізм подолання асиметрії у цілях і завданнях управління процесами формування, використання і розподілу інноваційного доходу, що дозволить оптимізувати діяльність підприємств для отримання інноваційного доходу й використати цей додатковий дохід на розвиток пріоритетних напрямків виробничо-господарської діяльності, показаний на рис. 4.

Встановлено, що інноваційна діяльність підприємств і організацій НВА здійснюватиметься в умовах підвищеного рівня невизначеності і ризику, що є однією з ключових проблем інноваційного розвитку переробного виробництва. Процеси управління розробкою і реалізацією інноваційних проектів і програм являють собою послідовність прийнятих рішень, спрямованих на досягнення поставленої мети інноваційного розвитку при наявності певних обмежень. Із використанням методичного апарату теорії нечітких множень здійснено

моделювання процесів управління інноваційними ризиками із використанням синергетичного підходу, що дозволяє отримати обґрунтований набір альтернативних рішень при нечіткій первинній управлінській інформації, тобто оптимізувати управлінські процеси.

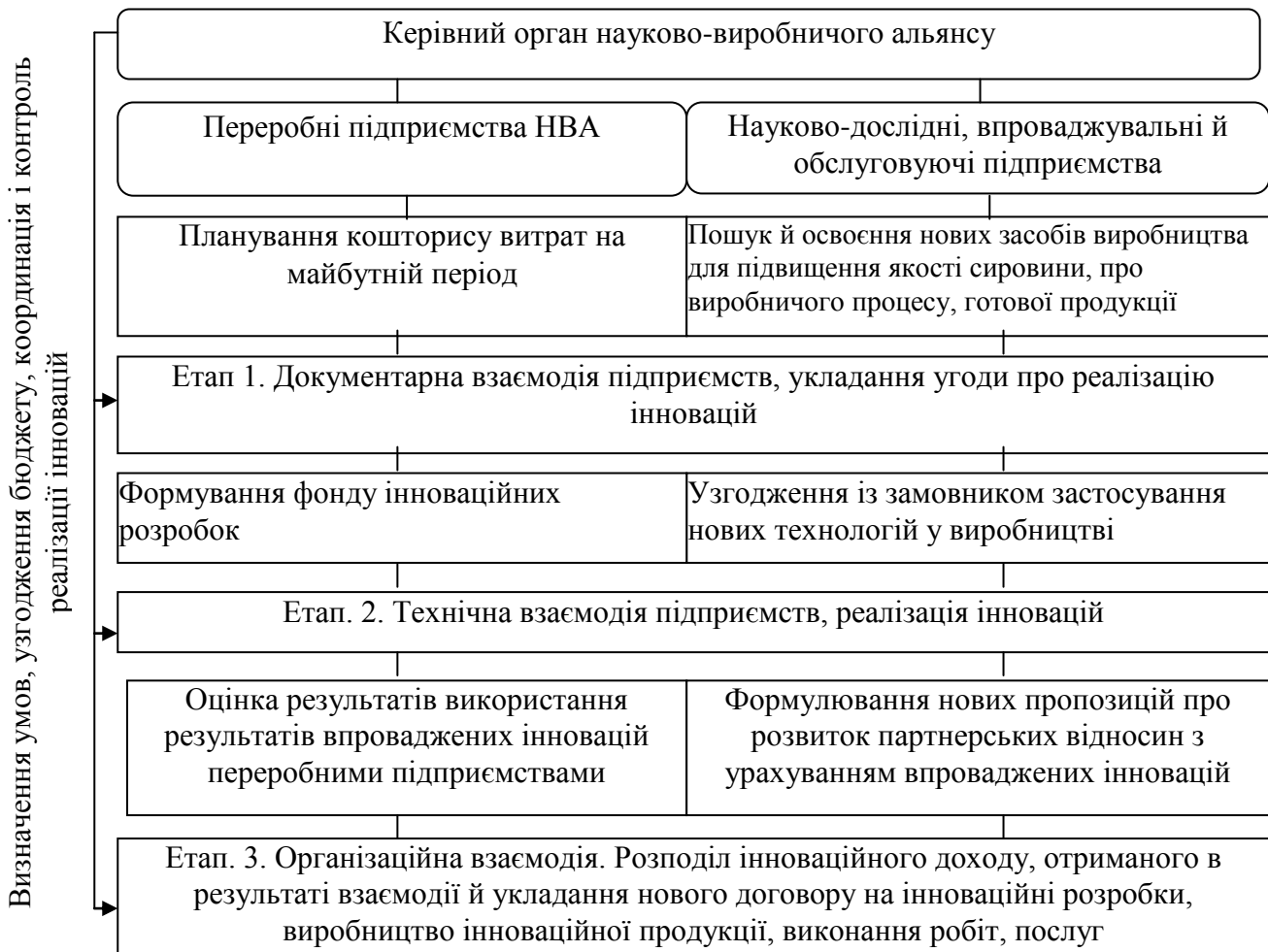

Рис. 4. Механізм подолання асиметрії у цілях і завданнях управління процесами формування, використання і розподілу інноваційного доходу НВА

Розроблено концепцію формування системи управління ризиками інноваційної діяльності, що включає сукупність аналітичних, керівних, організаційних та ін. дій, що змінюють взаємозв'язки між складовими виробничо-господарської системи НВА з метою адаптації до умов ризику. Це система заходів із раціонального поєднання елементів організаційно-управлінського механізму підприємств НВА у спільному процесі управління ризиком. Система управління ризиками інноваційної діяльності має ієрархічну структуру, що включає два взаємопов'язані рівні - виконавчий і координуючий. Виконавчий рівень має забезпечити реалізацію таких основних функцій: постійний контроль наслідків керуючого впливу, фіксація відхилень від планових параметрів і оцінка рівня ризику і його динаміки. Координуючий рівень реалізує керівні й контрольні функції, забезпечує узгодження дій всіх складових підсистеми управління інноваційною діяльністю у відповідності до встановлених цілей розвитку підприємства.

Пропонована схема формування системи управління ризиками інноваційної діяльності забезпечує можливість своєчасно ідентифікувати ризики й приймати відповідні управлінські рішення у контексті встановлених цілей розвитку підприємств НВА.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і розроблено новий підхід до вирішення важливого наукового і практичного завдання – формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі. Отримані наукові результати дають можливість зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. В результаті дослідження виявлена сутність економічних законів, що зумовлюють процеси інноваційної діяльності підприємств переробної галузі. Процес інноваційного розвитку переробних підприємств розглядається як сукупність прогресивних структурних зрушень у способі виробництва, супроводжуваних все більшою розгалуженістю взаємозв'язків і зростаючою залежністю між всіма учасниками виробництва. Визначено соціально-економічні види кінцевих результатів інноваційної діяльності у переробному виробництві, конкретизовано й класифіковано позитивні й негативні фактори інноваційного розвитку переробних підприємств. Обґрунтовано, що для вирішення проблемних питань інноваційного розвитку переробні підприємства повинні базувати інноваційну діяльність на принципах спеціалізації й інтеграції, що дозволяє об'єднати їх зусилля під загальним керівництвом головного підприємства або керуючого центру у рамках інтегрованої науково-виробничої структури.

2. В результаті дослідження обґрунтовано систему виробничих, організаційних, економічних і фінансових індикаторів інноваційної діяльності інтегрованих науково-виробничих структур переробної галузі, які найбільш точно описують інноваційні процеси й можуть бути використані керівництвом підприємства для розробки стратегії інноваційної діяльності. Доповнено систему показників оцінки інноваційної діяльності переробних підприємств, що забезпечує комплексну економічну оцінку інноваційного розвитку окремого виробництва за параметрами: швидкість протікання виробничого процесу, витрати робочого часу, питома витрата ресурсів, економічний ефект.

3. Розроблено методичні засади економічної оцінки технічного рівня переробного виробництва, які ґрунтуються на оцінці підвищення технічного рівня в порівнянні з базовим, що вимірюється пов'язаною із цим економією витрат ресурсів. Оцінка прирестної економії ресурсів ведеться шляхом вирахування повних витрат праці на виробництво заданого обсягу продукції й виражається в людино-годинах необхідного робочого часу (чисельності річних працівників) або в його вартісній оцінці. Економічну оцінку технічного рівня виробництва запропоновано доповнити оцінками соціальних результатів, що мають економічний зміст і пов'язані зі зміною якості виробничого й природного середовища.

4. Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня ефективності нової техніки, що має ряд відмінностей від існуючих. Насамперед ефект визначається за приростом чистого прибутку. В оцінку рівня ефективності нової техніки вводиться фактор строку застосування нової техніки, тим самим більш повно враховується обсяг знову створеної вартості. Для повноти обліку всіх витрат на впровадження найважливіших інновацій у них запропоновано включати до їх складу й витрати на попередніх стадіях інноваційного циклу. Визначення ефекту пов'язується не з умовною величиною, а із прямим розрахунком росту обсягу продукції (або іншого корисного результату) від здійснення інноваційних заходів. Пропонований підхід дозволяє врахувати ефект техніки не за весь строк її служби, а тільки за період застосування в якості нової, прогресивної, тобто до переходу її в традиційну, що дозволить більш повно відбити в стратегічному плані ефект використовуваних ресурсів нової техніки.

5. Розроблено концепцію інноваційного розвитку переробного виробництва на основі формування науково-виробничої структури нового типу - науково-виробничого альянсу (НВА), що здатний буде погодити воедино інтереси підприємств, науково-дослідних установ, галузі й економіки в цілому. У рамках альянсу зберігається економічна самостійність одиниць, що ввійшли до його складу, але здійснюється єдина науково-технічна політика, спрямована на задоволення суспільних потреб, що динамічно розвиваються. Розроблено структурно-логічну схему формування й розвитку організаційної структури управління мережевого науково-виробничого альянсу. Обґрунтовано систему показників діяльності НВА, у якій головним же оціночним показником є дотримання строків робіт, зазначених у замовленні на науково-технічні розробки. Розроблено методичну схему побудови механізму управління НВА, що забезпечує економічну єдність цілей і завдань об'єднання на кожному з етапів циклу «наука - виробництво».

6. Розроблено концепцію формування корпоративної інноваційної системи для забезпечення розвитку інноваційної діяльності переробних підприємств в рамках інтегрованих науково-виробничих об'єднань, що містить вихідні настанови, сутність, цілі, завдання, інструменти й показники ефективності, чітко встановлює етапи формування інноваційної системи, умови й фактори, що визначають структуру й стиль управління корпоративною інноваційною системою переробних підприємств. Базисом пропонованої моделі є комплексність завдань, які вирішуються її блоками, що дає можливість надати інноваційній діяльності необхідної гнучкості, динамічності, забезпечити раціональне використання ресурсів.

7. Обґрунтовано методичні рекомендації щодо аналізу й оцінки внеску учасників інтегрованої структури науково-виробничого альянсу у спільний результат інноваційної діяльності на основі показника «інноваційний дохід» - додатково отриманий дохід, формований за умови реалізації інтегрованого підходу до комбінування й поєднання науково-технічних, організаційно-управлінських факторів і ресурсів виробництва у інноваційному процесі. Визначено базові умови формування інноваційного доходу у структурі альянсу, що зумовлюють формування системи розподілу інноваційного доходу за

результатами виконання робіт науково-дослідних, впроваджувальних і обслуговуючих підприємств і організацій. Розроблено механізм подолання асиметрії у цілях і завданнях управління процесами формування, використання і розподілу інноваційного доходу, що дозволить оптимізувати діяльність підприємств для отримання інноваційного доходу й використати цей додатковий дохід на розвиток пріоритетних напрямків виробничо-господарської діяльності.

8. Розроблено концепцію формування системи управління ризиками інноваційної діяльності переробних підприємств, що включає сукупність аналітичних, керівних, організаційних та ін. дій, що змінюють взаємозв'язки між складовими виробничо-господарської системи науково-виробничого альянсу з метою адаптації до умов ризику. Система управління ризиками інноваційної діяльності має ієрархічну структуру, що включає два взаємопов'язані рівні - виконавчий і координуючий. Із використанням методичного апарату теорії нечітких множень здійснено моделювання процесів управління інноваційними ризиками переробних підприємств у рамках інтегрованої науково-виробничої структури із використанням синергетичного підходу, що дозволяє отримати обґрунтований набір альтернативних рішень при нечіткій первинній управлінській інформації, тобто оптимізувати процеси управління інноваціями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Зеленьак В.В. Інноваційний процес як об'єктивна закономірність розвитку економіки підприємств переробної галузі / В.В. Зеленьак // Глобальні та національні проблеми економіки, МНУ імені В.О. Сухомлинського, електронне наукове фахове видання, -вип.13. – 2016.- С.592-595.

2. Зеленьак В.В. Інституціональні імперативи розвитку інноваційної діяльності підприємств переробної галузі / В.В. Зеленьак // Причорноморські економічні студії, науково-практичний журнал -вип.7. – 2016.- С.220-227

3. Зеленьак В.В. Організаційно-економічні аспекти активізації інноваційних процесів на переробних підприємствах / В.В. Зеленьак // Причорноморські економічні студії, науково-практичний журнал -вип.8. – 2016.- С.250-255

4. Зеленьак В.В. Напрямки вдосконалювання механізмів управління інноваційною діяльністю переробних підприємств / В.В. Зеленьак // Причорноморські економічні студії, науково-практичний журнал -вип.10. – 2017.- С.197-201

5. Зеленьак В.В. Взаємовплив інтеграції виробництва й управління інноваційною діяльністю переробних підприємств / В.В. Зеленьак // Причорноморські економічні студії, науково-практичний журнал -вип.11. – 2017.- С.240-246

6. Зеленьак В.В. Удосконалення організаційних структур управління

інноваційною діяльністю переробних підприємств агропродовольчої сфери / В.В. Зеленьак // Причорноморські економічні студії, науково-практичний журнал -вип.12. – 2017.- С.251-258

7. Зеленьак В.В. Умови і фактори ефективності інноваційної діяльності переробних підприємств / В.В. Зеленьак // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 2. – Харків, ХНАУ. – 2017. – С. 323-331.

Матеріали конференцій:

8. Зеленьак В.В. Особливості планового обліку інновацій на переробних підприємствах / В.В.Зеленьак // Всеукраїнська наукова конференція «Наука-виробництво 2015». – Кіровоград, 17 квітня 2015р. – С. 92-93.

9. Зеленьак В.В. Індикатори розвитку інноваційної діяльності на переробних підприємствах / В.В. Зеленьак // Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів «Економічні проблеми модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств». – Дніпропетровськ, 23-24 грудня 2016 р. – С. 69-71.

АНОТАЦІЯ

Зеленьак В.В. Управління інноваційною діяльністю підприємства переробної галузі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних засад і розробці практичних рекомендацій з формування механізмів управління інноваційною діяльністю підприємств переробної галузі.

У дисертації розроблено концепцію інноваційного розвитку переробних підприємств на основі формування науково-виробничої мережевої структури нового типу - науково-виробничого альянсу, що здатний поєднати інтереси підприємств, науково-дослідних установ, галузі й економіки в цілому на засадах збереження економічної самостійності господарюючих одиниць та здійснення єдиної науково-технічної політики, спрямованої на задоволення динамічно змінних суспільних потреб.

Удосконалено науково-методичні засади економічної оцінки технічного рівня переробного виробництва. Розроблено методичний підхід до оцінки рівня ефективності нової техніки у переробному виробництві. Обґрунтовано методичні рекомендації щодо аналізу й оцінки внеску учасників інтегрованої структури науково-виробничого альянсу підприємств переробної галузі.

Ключові слова: підприємства переробної галузі, інноваційні діяльність, механізм управління, стратегічне управління, науково-виробничий альянс, управління ризиками.

АННОТАЦИЯ

Зеленяк В.В. Управление инновационной деятельностью предприятия перерабатывающей отрасли. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2017.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических основ и разработке практических рекомендаций по формированию механизмов управления инновационной деятельностью предприятий перерабатывающей отрасли.

Выявлена сущность экономических законов, обуславливающих процессы инновационной деятельности предприятий перерабатывающей отрасли. Уточнено содержание процесса инновационного развития перерабатывающих предприятий как совокупность прогрессивных структурных сдвигов в способе производства, сопровождаемых все большей разветвленности взаимосвязей и растущей зависимостью между всеми участниками производства. Определены социально-экономические виды конечных результатов инновационной деятельности в перерабатывающем производстве, конкретизированы и классифицированы положительные и отрицательные факторы инновационного развития перерабатывающих предприятий.

Обоснована система производственных, организационных, экономических и финансовых индикаторов инновационной деятельности интегрированных научно-производственных структур перерабатывающей отрасли, которые наиболее точно описывают инновационные процессы и могут быть использованы руководством предприятия для разработки стратегии инновационной деятельности.

Разработаны методические основы экономической оценки технического уровня перерабатывающего производства, основанные на оценке повышения технического уровня по сравнению с базовым, который измеряется связанной с этим экономией затрат ресурсов.

Предложен методический подход к оценке уровня эффективности новой техники, который имеет ряд отличий от существующих, а именно: эффект определяется по приросту чистой прибыли; в оценку уровня эффективности новой техники вводится фактор срока применения новой техники, тем самым более полно учитывается объем вновь созданной стоимости; для полноты учета всех затрат на внедрение важнейших инноваций в предложено включать в их состав и затраты на предыдущих стадиях инновационного цикла. Определение связывается с прямым расчетом роста объема продукции (или другого полезного результата) от осуществления инновационных мероприятий. Предлагаемый подход позволяет учесть эффект техники не за весь срок ее службы, а только за период применения в качестве новой, прогрессивной.

Разработана концепция инновационного развития перерабатывающего производства на основе формирования научно-производственной структуры

нового типа - научно-производственного альянса, который способен будет согласовать воедино интересы предприятий, научно-исследовательских учреждений, отрасли и экономики в целом. В рамках альянса сохраняется экономическая самостоятельность единиц, вошедших в его состав, но осуществляется единая научно-техническая политика, направленная на удовлетворение общественных потребностей динамично развивающихся. Разработана структурно-логическая схема формирования и развития организационной структуры управления сетевого научно-производственного альянса. Обоснована система показателей деятельности альянса. Разработана методическая схема построения механизма управления альянса.

Разработана концепция формирования корпоративной инновационной системы для обеспечения развития инновационной деятельности перерабатывающих предприятий в рамках интегрированных научно-производственных объединений, содержащий исходные установки, сущность, цели, задачи, инструменты и показатели эффективности.

Обоснованы методические рекомендации по анализу и оценке вклада участников интегрированной структуры научно-производственного альянса в общий результат инновационной деятельности на основе показателя инновационного дохода. Определены базовые условия формирования инновационного дохода в структуре альянса, обуславливающие формирование системы распределения инновационного дохода по результатам выполнения работ научно-исследовательских, внедренческих и обслуживающих предприятий и организаций.

Разработана концепция формирования системы управления рисками инновационной деятельности перерабатывающих предприятий, включая совокупность аналитических, руководящих, организационных и др. действий, изменяющих взаимосвязи между составляющими производственно-хозяйственной системы научно-производственного альянса с целью адаптации к условиям риска.

Ключевые слова: предприятия перерабатывающей отрасли, инновационные деятельность, механизм управления, стратегическое управление, научно-производственный альянс, управления рисками.

SUMMARY

Zelenyak V.V. Management of innovative activity of the processing industry. - The Qualificative research paper as a manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by economic activity). – Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2017.

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and methodical principles and the development of practical recommendations for the formation of mechanisms for managing the innovation activity of enterprises in the processing industry.

The dissertation developed the concept of innovative development of processing enterprises on the basis of the formation of a new scientific-industrial

network structure of a new type - a scientific-industrial alliance capable of combining the interests of enterprises, research institutions, industry and the economy as a whole on the basis of preservation of economic independence of economic units and the implementation of a unified scientific and technical policy aimed at satisfying dynamically changing public needs.

The scientific and methodological principles of economic evaluation of the technical level of processing industry have been improved. The methodical approach to the estimation of the level of efficiency of the new technology in the processing industry is developed. The methodical recommendations for the analysis and evaluation of the contribution of the participants of the integrated structure of the scientific and production alliance of enterprises of the processing industry are substantiated.

Keywords: enterprises of the processing industry, innovative activity, management mechanism, strategic management, scientific and production alliance, risk management.

Підписано до друку 25.10.2017 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman». Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 0,9. Зам. № 535. Наклад 100 прим.

Надруковано з готових оригінал-макетів
ФОП Попова Н.М., м. Одеса, вул. Палубна, 9/4. Тел. 777-80-61